

УДК 070:378.6:62(477-25)"1923/1937"

Галина Лоза,

здобувач кафедри видавничої справи та редагування НТУУ "КПІ",
завідувач редакційно-видавничого відділу ВПІ ВПК "Політехніка"

Студентська преса Київського політехнічного інституту (1923—1937)

Проаналізовано студентські періодичні видання Київського політехнічного інституту, що видавалися у 1923—1937 рр. і сприяли розвитку навчально-виховного процесу.

Ключові слова: періодична преса, студентська газета, сатирично-гумористичні стіннівки, вища технічна школа, джерелознавство, журналістикознавство, історія преси.

У сучасному світі засоби масової інформації відіграють значну роль: саме вони подають суспільству розмаїття інформації про соціальне, економічне, політичне становище у країні, а відтак — сприяють формуванню світогляду людини.

Сучасні дослідники преси приділяють велику увагу вивченню змісту та ролі періодичної преси. За часів існування СРСР історія української преси досліджувалась безсистемно, що, зокрема, пояснювалося відсутністю в Україні спеціалізованих наукових центрів, здатних, з одного боку, взяти на себе основний тягар проведення фундаментальних досліджень, а з іншого — забезпечити загальну координацію наукової діяльності у цьому напрямі [3, с. 61]. На особливу увагу заслуговують ті публікації, в яких узагальнено досвід розбудови національного інформаційного простору в Україні загалом і системи друкованих ЗМІ зокрема. Саме такими є публікації В. Здоровеги, В. Лизанчука, Т. Приступенко та інших дослідників, котрі журналістикознавчі проблеми розглядали із залученням великої кількості джерел — опублікованих документів, статистичних матеріалів, газетних публікацій. Тож і висновки, які роблять ці дослідники, досить обґрунтовані та виважені [3, с. 66]. Про створення бібліографічного репертуару преси як первісної умови її наукового аналізу, розроблення понятійно-категоріального апарату, вироблення наукової періодизації, принципів класифікації газет і журналів йдеться у розвідках науковців О. Кузнецової, М. Нечиталюка, В. Шкляра, Н. Сидоренко, С. Костильової та інших [3, с. 63].

Значний інтерес становлять матеріали про специфіку формування та діяльність в Україні окремих типологічних груп видань: Н. Зелінської — про сучасну наукову публіцистику, І. Омельчука — про педагогічні журнали України, О. Шевчук-Абрамової та О. Абрамової — про сучасні фармацевтичні видання тощо. Неодноразово звертались науковці й до аналізу стану вітчизняної періодики для молоді та дітей. Зокрема, Г. Онкович у листопаді — грудні 1993 р. для вивчення інформаційних запитів молоді провела опитування 728 студентів інженерно-технічних спеціальностей вищих технічних навчальних закладів м. Одеси (477 осіб), м. Херсона (205 осіб), м. Черкас (46 осіб) й виявила найпопулярніші видання у студентському середовищі [6, с. 107—109].

Проблемам української періодичної преси присвячено ґрунтовні наукові праці М. Романюка, І. Зайченко, в яких поряд із порушенням суто теоретичних проблем проаналізо-

вано бібліографічні описання газет і журналів України з найдавніших часів і дотепер.

У XIX ст. розгортається наукова й освітня діяльність, пов'язана з виникненням університетів. Зокрема, у 1898 р. створено Київський політехнічний інститут Імператора Олександра II, який від початку, крім свого основного завдання — підготовки висококваліфікованих фахівців, стає головним як науковим, освітнім, так і видавничим центром, забезпечуючи випуск наукової та навчальної літератури, відіграє велику роль у становленні української науки. Надзвичайно цінну і все ще недостатньо введenu до наукового обігу інформацію про освітянське і наукове життя КПІ на різних історичних етапах його діяльності містять періодичні видання навчального закладу, зокрема звіти, наукові вісники, часописи, багатотиражні газети та сатирично-гумористичні стіннівки. Саме потребою з'ясування ролі та місця періодичних видань Київської політехніки у науково-освітньому просторі вищого навчального закладу зумовлена *актуальність* нашого дослідження.

Мета розвідки — визначення місця й ролі університетських періодичних видань у розвитку науки, освіти та журналістикознавства.

Об'єктом дослідження є видавнича діяльність Київської політехніки, *предметом* — студентська преса 1923—1937 рр. *Матеріалом* дослідження стали періодичні видання навчального закладу в окремі періоди діяльності Київського політехнічного інституту.

Новизна роботи полягає в тому, що вперше в історії вітчизняного журналістикознавства розглядаються періодичні видання Київської політехніки зазначеного періоду. Чималий інтерес становлять ті, що виходили на початку діяльності навчального закладу з певною періодичністю, а відтак цілком відповідають визначенню "періодичні видання", оскільки друкувались систематично, у відповідні, точно встановлені строки, під одним заголовком і в однаковому оформленні. Кожне таке видання відображало певні аспекти суспільно-політичного, науково-технічного або культурно-мистецького життя, було адресоване чітко визначеній категорії читачів, характеризувалося відповідним обсягом і своїм творчим сенсом. Так склалася ціла система численних і різноманітних типів видань, об'єднаних широким поняттям "періодика" [4]. У цій статті розглядаємо студентські (стінні та багатотиражні) газети різних періодів діяльності Київського політехнічного інституту та сатирично-гумористичні

стіннівки цього ВНЗ, які не були друкованими, але постійно створювалися у певні періоди.

В ювілейному збірнику "Київський індустріальний інститут", присвяченому 40-річчю закладу [1], йшлося про активну громадську позицію радянського інженера, про те, що радянський інженер може бути "инженером человеческой души" [8, с. 314].

У перші роки радянської влади в Київському політехнічному інституті було започатковано студентську пресу, яка містила короткі інформаційні повідомлення, нариси, фейлетони про життя інституту, інженерно-професорського та студентського колективів [1, с. 308].

Початок існування газет відносять до 1 травня 1923 р., коли центральною редакційною колегією було випущено перший номер стіннівки "Новый путь". Згодом вийшов другий номер, який став для інститутської громадськості важливою подією [1, с. 301]. Досвід підготовки загальноінститутської газети (тоді вона видавалася культкомісією при об'єднаному клубі) засвідчував, що до її голосу прислухалися викладачі та студенти інституту. У навчальному закладі організували "ЦУГ" (центральну усну газету), створену за типом поширених тоді "живих" газет. Сучасники зазначали, що з часом "ЦУГ" стала навіть популярнішою за стіннівку. Газета "Новый путь" виходила дедалі частіше, лише за останній квартал 1923 р. — п'ять номерів. Центральна редакційна колегія керувала двома стіннівками — робітничого факультету й виокремленого зі складу КПП сільськогосподарського інституту.

Принагідно зауважимо, що періодична преса допомагала молодим людям привичаїтися до журналістської діяльності. Деякі зі студентів були активними студкорами, а деякі згодом поповнили письменницькі лави. Серед них — письменник Іван Леонтійович Ле, який поєднував опанування технічної науки з літературним навчанням, а в автобіографії повідомляє: "Вчився й формально не закінчив (пішов з останнього курсу) факультет інженерів шляхів Київського політехнічного інституту... Так і не закінчив інституту, диплома не маю" [8, с. 21]. Серед його творчості — книги про радянського інженера, інтелігенцію ("Інтеграл"), специфіку робіт яких він добре знав.

21 квітня 1927 р. вийшов перший номер багатотиражної газети "Київський політехнік", редактором якої був студент Іван Ле — згодом відомий український письменник [2, с. 55].

Упродовж тридцятих років минулого століття система засобів масової інформації Київського політехнічного інституту зазнавала постійних реорганізацій. Зокрема, популярну у 1920-х рр. газету "К. П. І." видавали й у 1930 р., а в 1931 р. замість неї почала виходити газета "За червоні кадри", яка проіснувала до 1934 р. [1].

На знімку: один з номерів багатотиражної Київського політехнічного інституту

До кінця 1932 р. Центральна редакційна колегія об'єднувала численний загальний — приблизно 35 осіб — представників студкомів, осередків і підшефної військової частини. Це була вагомая сила, з якою не могли не рахуватися. Отже,

газетні матеріали об'єктивно висвітлювали події, що відбулися в інституті [1].

Щороку зростала кількість газет, які мали певне ідейно-політичне спрямування, збільшувався актив студкорів. Після реорганізації КПП в 1930 р. та створення на його базі восьми інститутів у кожному з них почали діяти свої органи преси. Активісти започатковували багатотиражні друковані видання, що сприяло випуску стіннівок на факультетах та в спеціалізованих відділеннях. Інститутські газети того часу були дійсно колективними організаторами, пропагандистами й агітаторами.

У 1934 р. три найбільші й фактично основні інститути, виокремлені зі складу КПП — енергетичний, машинобудівний та хіміко-технологічний — знову об'єднуються під загальною назвою "Київський індустріальний інститут" (КІІ). Того самого року, у вересні, побачив світ перший номер його багатотиражної газети "Пролетарский студент". У ювілейному збірнику, присвяченому 40-річчю інституту, зазначалося, що газета об'єднує навколо себе досвідчених кореспондентів трьох інститутів, працює над вихованням десятків нових студкорів, перші кроки яких часто розпочиналися з невеликого допису [8, с. 302].

Як засвідчують архівні джерела, у грудні 1936 р., у день виходу сотого номера, газета змінює назву "Пролетарский студент", яка вже не відповідала потребам часу, на "Советский студент". З травня 1937 р. її виготовляють у друкарні КІІ, що значно полегшило підготовку часопису до друку і сприяло оперативності виходу. У листопаді 1938 р. громадськість інституту відзначила випуск двохсотого номера багатотиражки. Більшість студкорів, вихованих газетою, газетні активісти після закінчення інституту працювали на промислових підприємствах і продовжували кореспондентську діяльність у газетах заводів, електростанцій, шахт.

"Советский студент" нараховував майже 150 активістів. З кожним випуском підвищувався рівень журналістської майстерності громадських кореспондентів, серед яких було багато викладачів КІІ. Сторінки підшивки багатотиражки рясніють прізвищами активних кореспондентів. Серед них — професори Рудник, Бабич, Губарев, Швець та інші, доценти Солодовніков, Тумасов, викладач Рубельський. Досвідчених авторів змінював новий студкорівський молодяк — активні творці факультетської преси, яка згуртовувала активну молодь КІІ. Систематично виходили "Літературні сторінки", де публікували вірші здібні автори-студенти. Наприклад, на честь 20-річчя комсомолу за дорученням редакції газети студент Штепан написав вірші, а студент-композитор Андрієвський поклав на музику пісню студентів "Інженерна", яка була розміщена в центральній пресі та передавалася по радіо [8, с. 304].

На всіх факультетах і навіть у групах виходили стіннівки, які гуртували студентський актив. За роки свого існування інститутська преса багато зробила для поліпшення якості навчання, підвищення технічного та ідейно-політичного рівня кадрів, яких випускав інститут. Багатотиражна та стінні газети КІІ значну увагу приділяли партійному та комсомольському життю у ВНЗ, марксистсько-ленінському вихованню студентів і викладачів. У навчальному закладі було організовано "Куточок пропагандиста", в якому містилися матеріали на допомогу тим, хто вивчає "Короткий курс історії ВКП(б)" та матеріали XVIII з'їзду ВКП(б). У ті роки серед студентства відбувалася швидка політична й світоглядна еволюція. Велику роботу проводила преса КІІ в період підготовки виборів до Верховної Ради СРСР та УСРР.

Навчальний процес, створення умов для виробничих занять завжди перебували в центрі уваги газет КІІ. Про хід виконання навчальних планів, якість викладання, трудову дисципліну, виробничу практику йшлося майже в кожному номері. Газета друкувала матеріали про факультети, кафедри, групи, і якщо виникали якісь проблеми, брала їх на розв'язання під свій контроль. Так, зокрема, було у 1935—1937 рр.,

коли за допомогою газети проводилися спільні з радіокафедрою наради, які сприяли покращенню роботи колективу, "витагували" студентів-невдах [1, с. 304].

У цьому спектрі багато уваги приділялося роботі окремих кореспондентів, які не тільки повідомляли, а й коментували, контролювали навчання першокурсників, систематично друкували методичні поради щодо опрацювання дисциплін та підготовки до іспитів тощо. Пропонувалися матеріали до завдань дипломного проектування, діяльності кафедр, науково-дослідних гуртків. На багатьох факультетах активісти створювали спеціальні технічні бюлетені. Газети, особливо стінні, значну увагу приділяли відмінникам, популяризували їхній досвід щодо набуття знань.

В інститутській пресі висвітлювалась діяльність окремих гуртків з оборонно-масової роботи, де серед пріоритетних тем були пов'язані з патріотичним вихованням студентства, а також присвячені організації спортивно-масової роботи, діяльності спортивного товариства, яке мало у своєму розпорядженні стадіон, велику фізкультурну залу, лижну базу, автомотовелотрек, три стрілецькі тири та інші спортивні споруди. Спортсмени інституту брали участь у велоперегонах, легкоатлетичних і лижних кросах. Створювалися школи пілотів, автомобілістів і мотоциклістів, зв'язку, радіолюбителів-короткохвильовиків тощо [1, с. 89].

Не зупинялися у творчому пошуку прихильники стінної сатирично-гумористичної преси, яка користувалася особливою увагою. У 1934 р. на хімічному факультеті почали випускати газету "Промывалка", яка швидко набула популярності далеко за межами факультету. Чимало гострих карикатур, дотепних текстівок "промивали струменем критики" бюрократів, ледарів, прогульників навчання.

У 1935 р. "Промывалку" було перетворено на загальноінститутську газету, навколо якої поступово гуртувалися кадри талановитих художників, фейлетоністів, фотографів. Газета практикувала різні форми подання матеріалу. Поруч із фейлетоном, карикатурою вона містила фотомонтажі, оригінали різних цікавих документів.

Сатирично-гумористична газета кілька разів виходила на екрані. Характерними ознаками випускаючих були наполегливість, уміння доводити розпочату справу до кінця, влучна й доцільна критика. Поруч із карикатурою газета завжди містила дружні, теплі шаржі.

Раз на рік, перед Новим роком, "Промывалка" виходила у вигляді ялинки з "подарунками" бюрократам, ледарям, порушникам трудової дисципліни, прогульникам навчання. "Промывалку" знали й за межами інституту. Під час літнього туризму по Дніпру редакція випускала сатиричні газети на "Запоріжсталі" і в колгоспах.

Згодом з'явилася низка факультетських сатиричних газет — "дітей" "Промывалки". Вони виходили через день-два і виконувалися крейдою на дошках. Помітну, а часом провідну роль мали популярні серед них газети: "Молния" (радіофакультет), "Бегемот" (електротехнічний факультет), "Шлакосниматель" (теплотехнічний факультет), "Индикатор" (хімічний факультет). Наприклад, у вже згаданому ювілейному збірнику до 40-річчя інституту зазначено, що студенти радіофакультету Балицька та Явлінський проявляли діяльну ініціативу під час випуску гумористичної газети "Молния" [5]. Ця газета засобами гострого гумору критику-

вала і висміювала ледарів, прогульників, академборжників, слабких керівників академічного процесу і громадської роботи. "Молния" допомагала в роботі комсомольського бюро; з часом більшість навчальних підрозділів, наслідуючи приклад радіофакультету, стали випускати подібні гумористичні газети [1, с. 110]. Вони виходили і в гуртожитках, були популярними через наочність, дохідливість і дієвість, допомагали громадськості інституту перетворювати КП на провідний вищий навчальний заклад Радянського Союзу.

Студентські періодичні видання та сатирично-гумористичні стіннівки сприяли піднесенню впливу студентського активу на громадсько-політичну й навчально-виховну діяльність вишу. Творчий потенціал їхніх редколегій набував енергії та шукав виявлення, оскільки сама доба мала ентузіастично-оптимістичний аспект — надавала певну свободу, розкутість естетичної уяви, простір для найрізноманітніших ініціатив, пробудження соціальної активності студентства.

Висновок. Аналіз публікацій студентської преси Київської політехніки періоду 1923—1937 рр. засвідчує, що періодичні видання сприяли розвитку вітчизняної вищої технічної освіти у 20—30-х рр., що обумовлює їх важливу роль і місце у процесі становлення та розвитку навчального закладу.

Список використаної літератури

1. *Київський* індустріальний інститут : юбил. сб. к 40-летию ин-та. — К. : Кн. ф-ка Госполитиздата при СНК УССР, 1939. — 357 с.
2. *Київський* політехнічний інститут : нарис історії / [Г. Ф. Беляков та ін.]. — К. : Наук. думка, 1995. — 320 с.
3. *Костилева С. О.* Історіографічний аналіз матеріалів щорічної Всеукр. науково-теоретичної конференції "Українська періодика: історія і сучасність" (1993—2000) / С. О. Костилева // *Сторінки історії* : зб. наук. пр. — 2003. — Вип. 17. — С. 61—66.
4. *Лоза Г. І.* Періодичні видання Київської політехніки / Г. І. Лоза // Всеукраїнська науково-практична конференція "Журналістика, лінгвістика, дидактика", Полтава, 7—8 жовт. 2010 р. : зб. наук. пр. — Полтава, 2010. — С. 139—143.
5. *Овсянникова П. М.* Ленінсько-сталінський комсомол інституту / П. М. Овсянникова // *Київський індустріальний інститут* : юбил. сб. к 40-летию ин-та. — К., 1939. — С. 110.
6. *Онкович Г. В.* Періодичні видання — виразники інтересів молоді / Г. В. Онкович // *Українська періодика: історія і сучасність* : доп. та повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. — Львів ; Житомир, 1994. — С. 107—109.
7. *Фельдман Е. Я.* Студенческая печать / Е. Я. Фельдман // *Київський індустріальний інститут* : юбил. сб. к 40-летию ин-та. — К., 1939. — С. 301—307.
8. *Цалик С.* Таємниці письменницьких шухляд : детективна історія української літератури / Станіслав Цалик, Пилип Селігей. — К. : Наш час, 2010. — 352 с. — (Невідома Україна).

Проаналізовані студентські періодичні видання Київського політехнічного інституту, які виходили в 1923—1937 рр. і сприяли розвитку навчально-виховного процесу.

The student's periodicals of Kiev Polytechnical Institute, published in 1923—1937 and contributed to the development of the educational process are expounded and analyzed in the article.

Надійшла в редакцію 26 січня 2011 року